
TURAN GÜNEŞ'İN TÜRK SOLUNU ELEŞTİRİSİ

Cemal FEDAYİ*

Giriş

Turan Güneş, Kandıralı bir tüccarın oğludur. Ortaöğrenimini Galatasaray'da, yüksek öğrenimini İÜ Hukuk Fakültesi'nde, doktorasını ise Paris Üniversitesi'nde tamamlamıştır. Siyasete 1954 yılında DP'de başlamış fakat kısa bir süre sonra bu parti ile anlaşmazlığa düşmüştür. Bir yıl kadar sonra Hürriyet Partisi'nin kuruluşuna katılarak DP'yi terk etmiştir. Hürriyet Partisi'nin 1957 seçimlerinde başarısızlığı üzerine de CHP'ye geçmiş ve CHP'nin sosyal demokrat dönüşümünün öncü kadrosunda yer almıştır. CHP'nin ortanın solu politikasını benimsemesinde fikrî öncülük yapmıştır. CHP içinde İnönü'ye karşı verilen mücadelede, CHP'nin 1973 ve 1977 seçimlerindeki tarihi başarılarında öncü roller üstlenmiştir. Uzun yıllar CHP'nin üst yönetiminde yer almıştır. 1974 yılında, Kıbrıs harekatı sırasında Dışişleri Bakanı olarak görev yapmıştır. 1982 yılında ölmüştür.

* Dr., Kırıkkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü

Turan Güneş siyasete ilkin DP'de başladığı için Türk sağını iyi tanımaktadır. CHP'nin sosyal demokratlaşmasında öncü rol oynadığı için Türk solunu da iyi bilmektedir. Ecevit'in ve Baykal'ın siyasette öne çıkmalarını sağlayan isimdir. Ayrıca sosyal demokrasinin teorik yanını da iyi bilmektedir. Aldığı eğitim ve tecrübeleri dolayısıyla Doğu kültürüne de Batı kültürüne de vakıf bir siyasetçidir. Uzun yıllar Avrupa Komisyonunda görev almıştır. Avrupa'nın siyasi ve sosyal yapısını gayet iyi bilmektedir. Son olarak şunu da eklemek gerekir: Turan Güneş hem halk tabakasıyla hem de seçkin tabakayla olumlu ilişkiler kurabilmiş, iki tabakanın da dilini anlayan nadir siyasetçi-düşünürlerden birisidir.¹ Bu birikimi nedeniyle Güneş'in Türk soluna yönelttiği eleştiriler önemlidir ve dikkate değerdir. Şu ana kadar Türk solunda yapısal bir değişiklik olmadığı için Güneş'in Türk soluna yönelttiği eleştiriler günümüzde de geçerliliğini korumaktadır.

Bu çalışmada Turan Güneş'in siyasal serüvenine/tarihine girilmeyecek, öncelikle solculuk anlayışı üzerinde ayrıntılı olarak durulacaktır. Daha sonra, Türk soluna yönelik fikrî eleştirileri irdelenecektir. Öneri ve eleştirilerinin ışığı altında günümüze yönelik sonuçlar çıkarılmaya çalışılacaktır.

Turan Güneş'in Solculuk Anlayışı: Demokrat ve Halka Duyarlı

Diğer konularda olduğu gibi Güneş'in solculuğunun da pratik ve pragmatik nitelikleri baskındır; Güneş, soyut söylemlerden ve ideolojik önyargılardan uzak durmuştur. Halk için faydalı ve uygulanabilir konular üzerinde durmuştur.² O yüzden onun solculuğu aşırılıklardan uzak, ulusal renkler taşıyan ve halkçı yanı baskın bir solculuktur. Onun siyasetteki temel amacı halkın yararına işler yapmaktır. Güneş'in

¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: Cemal Fedayi, *Turan Güneş: Siyasal Yaşamı ve Siyasal Düşüncesi*, (yayımlanmamış doktora tezi), Ankara: Hac. Ün., 2003.

² 70'li yıllarda, CHP yeniliği ve ilericiyi temsil ediyordu ama, CHP içinde, tuhaf bir solculuk yorumuyla Ecevit de dahil, boğaz köprüsüne ve televizyona muhalefet eden isimler vardı. Anılarında, 30 ekim 1973 günü Boğaz Köprüsü'nün açılışını anlatan Neftçi (1997:310), o günleri şöyle dile getirmiştir: "Bir zamanlar biz CHP'liyken nasıl da Boğaz Köprüsü'nün yapılmasına ve televizyonun kurulmasına karşı çıkmıştık. Besim Üstünel ile birlikte, ne akıl, ne akıl diye düşünüyor ve o zamanki aklımıza gülüyoruz." Güneş'te böyle uç düşünceler görülmemektedir. O, her zaman gelişmelere pratik ve pragmatik açıdan yaklaşmıştır. Soyut, ideolojik söylemlere iltifat etmemiştir. Güneş'e göre vatandaşın gereksinimlerinin giderilmesi ön plandadır, birincil sorundur. O gereksinimin nasıl giderileceği, hangi mekanizmaların kullanılacağı önemli değildir ya da ikincil bir sorundur.

halkçılığı, demokrasi ve sosyal demokrasi anlayışının ortak paydasını oluşturur denilebilir. Güneş'in bu halka yakın duruşu çok önemlidir ve O'nun, halktan uzak, salt entelektüel kaygılar taşıyan siyasetçi ve aydınlardan ayıran önemli bir özelliğidir. Güneş, Türkiye'de ilericiiliğin de, her çeşit solculuğun da "şu veya bu sınıfın önderliği ile değil, halkın çoğunluğu ile" gerçekleşebileceğine inanmıştır. Güneş, engellerin halkla birlikte aşılabileceğine inanmıştır (Güneş 1996:40).

60 sonrası gelişen hakim sol anlayış, bireyi toplum içinde yok sayan, soyut bir "toplum"u her şeyin üzerinde gören, bireyi önemsemeyen, hatta yok sayan bir solculuk anlayışıdır. Güneş bu anlayışın tam karşısında duran bir sol anlayışa sahiptir. Güneş, bireye, somuta ve faydalıya önem veren bir sol görüşü savunmuştur. Özellikle bireye önem veren yaklaşımıyla, siyasal liberalizmi içeren Avrupaî anlamda sosyal demokrasi anlayışını temsil etmiştir. Güneş'e göre bir birey olarak insan, toplumdan ayrı olarak, bizatihi bir varlık ve değerdir.³ Toplumu, bireyden ayrı ve aşkın bir kategori olarak değil, bireylerden oluşan bir topluluk olarak kabul etmiştir. Birey-toplum ilişkileri konusunda, toplum dışında bir gerçeklik tanımayan aşırı sol ile toplumu görmezden gelerek salt birey üzerinde yoğunlaşan aşırı bireycilik arasında bir orta yolu savunmuştur. Türkiye'nin ve Türk toplumunun realitelerini hep dikkate almıştır. Bu konudaki görüşlerini 1966 yılında, SBF "Sosyal Demokrasi Derneği"nde yaptığı bir konuşmasında şu şekilde izah etmiştir:

"Ortanın solunu nitelendiren özellik onun insan değerine verdiği önemdir. İnsan en büyük değerdir. Toplumculuk, kişi yararının toplum yararına feda edilmesi demek değildir. Ortanın solundaki bir toplumda her fert ayrı, üstün bir değere sahiptir. Kişi yüce varlıktır ve onun manevi değerlerine saygı gerekir. Bu temelden hareket ederek insan değerinin toplum içinde saygı ile karşılanması ve geliştirilmesi sağlanmalıdır. Ortanın solu ekonomik tahlillerden değil, spiritüel düşüncelerden hareket eder. Meseleleri bu açıdan görür, ve buna aykırı felsefeleri ortadan kaldırmayı amaç bilir. Ortanın solu toplumda sınıf gerçeğini kabul eder, yalnız bu sınıf çatışmasını, ekonomik sürece bağlamaz. İkili bir sınıf ayrımından ziyade çoklu bir sınıf ayrımını kabul eder. Sınıf çatışması yerine toplum ilişkilerinin değiştirilmesi ile bireyin vaziyetinin de değişeceğini kabul eder."

³ Güneş, Turan, "Dış Yardım", *Hür Vatan*, 2.12.1961, s. 3.

Bu konuşmasında TİP'e de değinen Güneş, TİP'in gerçekte Marksist felsefeye dayandığını, karma ekonomiyi geçici bir süre için kabul ettiğini, nihai gayesinin ise özel mülkiyetin ortadan kalktığı bir sosyalist düzen kurmak olduğunu belirtmiştir. Konuşmasında devamla, "Ortanın solu, toplum ilişkilerini Marksistlerden ayrı olarak alt yapıya bağlamadığından bu felsefeyi reddeder ve karma ekonomiyi devamlı bir düzen olarak kabul eder." demiştir.⁴

Güneş'in bireye, bireyin maddi ve manevi değerlerine önem veren bu konuşması, özellikle söylendiği dönem açısından çok önemlidir. Çünkü bu dönemdeki yaygın ve baskın sol anlayış, bireyin sözünün bile edilmediği, çok katı ve aşkın bir toplum söyleminin egemen olduğu, manevi değerlerin sözünün bile edilmediği bir solculuktur. O dönemin öğrenci önderlerinden Şahin Alpay, o dönemin sol anlayışında, Marksizmin de etkisiyle kişi özgürlüğünün hiçbir değeri olmadığını vurgulamıştır. (Gürpınar 2001:10)⁵ 1960-80 arası dönem, sadece solda değil sağda da son derece katı bir toplumculuk ve cemaatçilik anlayışının egemen olduğu yıllardır. Dava ve toplum uğruna bireyin önemsenmediği, küçümsendiği, hatta yok sayıldığı bir anlayış egemendir.⁶ Güneş, birey hak ve özgürlüklerini önemsemeksizin, "amaç toplumu yüceltmektir" sloganıyla yola çıkan yaklaşımların sonunda *faşizme kadar gideceğini* savunmuştur.⁷ Gerçekten de 12 Eylül'e giden bunalımlı dönemde Güneş'in bu yaklaşımını doğrular tarzda çok örnekler görülmüştür; faşizm sağda da solda da kendine rahatça yer bulabilmiştir..

Güneş, devlet ve topluma göre bireyin önemsenmemesi olgusunun, Türkiye'deki sol ve sağın da ötesinde, tüm doğu tipi devlet ve

⁴ "Prof. Güneş Ortanın Solunu İzah Etti", *Ulus*, 30.12.1966, s. 1, 7.

⁵ Alpay'ın bu konudaki gözlem ve düşünceleri şöyledir: "Bizde Marksizmin de etkisiyle kişi özgürlüğünün hiç bir değeri olmadı, çok önemlidir. Bizim düşüncelerimiz o zaman, 'insanlık denen bu okyanusun bir zerresiyiz, ne kıymetiniz var' şeklindeydi. Özgürlüğü hep kategori olarak düşünüyorduk. (...) Bireyin özgürlüğünden ve haklarından pek kimse dem vurmuyordu. Vursa bile o çok sınırlıydı. O Demokrat Parti söylemi bizim kulaklarımıza pek ulaşmıyordu. Türkiye'de bu sosyalizm hareketinin bir yere varmayacağını, oturmadığını, bizim savunduğumuz değerlerle Türkiye gerçekleri arasında muazzam bir çatışma olduğunu hissediyordum." (Gürpınar 2001:10)

⁶ Bu dönemde aktif bir şekilde MHP içinde yer almış Mustafa Çalık'ın kişisel serüveni bağlamında yaptığı saptamalar o dönemde sağda da, bireyin, "toplum için dava yolunda erimesi gereken bir varlık" olarak görüldüğünü göstermektedir (1995:218).

⁷ Güneş, Turan, "Demokrasi Bir Vasıta Mı?", *Hür Vatan*, 2.5.1962, s. 3.

toplumlarda geçerli olan genel bir özellik/genel bir sorun olduğunu vurgulayarak "bireycilik" kültürünün geliştirilmesinin önemi üzerinde durmuştur. 12 Eylül'den kısa bir süre önce kaleme aldığı bir makalesinde bu konuda şunları söylemiştir: "Ülkemizde 'bireycilik' kültürü geliştirilmeden, insanımıza ilköğretim çağında bu eğitimi vermeden, yani Doğu tipi Devlet ve toplum ile bağlarını koparmadan, demokrasimiz de, ilerde gerçekleşirse sosyalizmimiz de 'insansız' bir Devlet olacaktır." (Güneş 1980:102).

Bilindiği gibi 12 Eylül sonrası, sağ ve sol gruplar içinde derin bir özeleştirici süreci yaşanmış, aşırı yanlar törpülenmiş, daha insansı, daha bireyci bir çizgiye gelinmiştir. Ayağı yere basmayan ideolojik/aşkın söylemlerden, reel yaşam alanını önemseyen bir çizgiye gelinmiştir. Bununla birlikte eski görüşlerinde ısrar eden toplum grupları ve partiler de bulunmaktadır. Örneğin 1992 yılında yeniden açılan CHP'nin baskın renginin hala devletçilik olduğu görülmektedir.

Güneş'in solculuğu ulusal nitelikleri olan, ulusal değerleri yadsımayan bir solculuktur. Güneş'e göre demokratik bir ülkede, genel oyla iktidarların işbaşına geldiği bir ülkede sol akımların, aşırı dahi olsa, belli bir gerçekçiliğe ve milliliğe ihtiyaçları vardır. Toplum gerçeğine oturan, toplumun kendi değer yargılarına oturan bir solcu politika, milli politikadır. Sol partilerin başarılı olabilmeleri için programının ve programının kökenlerinin halka ters gelmemesi gerekir.⁸ Güneş, Türk milletinin bağımsızlığının bir sembolü olarak gördüğü milliyetçilik kavramına sahip çıkılmasını, bu kavramın sağcıların sömürüsüne terk edilmemesini savunmuştur.⁹ Güneş SBF'de öğretim üyesi iken, akademik kadronun büyük çoğunluğu, solcu oldukları halde milliyetçiliği önemsememekte ve yadsımaktadır. Güneş bu solcu akademisyenleri, milliyetçiliği ihmal ettikleri için alaycı bir dille eleştirmiştir.¹⁰

Güneş, solculukla ilgili görüşlerini açıklarken ve yazarken sosyalizm kavramını kullanmamaya özen göstermiştir. Bununla birlikte Güneş'e göre,

⁸ İpekçi, Abdi, "Turan Güneş'le Sohbet", *Milliyet*, 16.3.1976, s. 6.

⁹ Güneş, Turan, "Sağolsun Galatasaraylılar", *Hareket*, 30.3.1963, s. 3.

¹⁰ Yukarıdaki bilgileri aktaran Güneş'in öğrencilerinden Süleyman Türkel, SBF'deki hocalarından sadece Turan Güneş ve Muammer Aksoy'un milliyetçi duyarlılıklara sahip olduğunu belirtmiştir. Fedayi, *age*, s. 255

sosyalizm kavramından da korkulmaması gerekir: Çünkü sosyalizm, özünde, "adil bir düzen kurma" amacıyla yürürlükte olan sosyal ve ekonomik düzene karşı çıkmak anlamındadır. Marksizmden ayrı ve Marksizmden önce de var olan evrensel bir arayışı simgelemektedir; sınıf çatışmasına dayanmaz ve eşitlik arayışını çok ileriye götüren bazı ayrıkçı akımlar hariç özel mülkiyeti reddetmez. Fakat Türkiye'de bu kavram bazı kesimlerce Marksizmle karıştırılarak farklı niyetlerle tabulaştırılmıştır. Bu nedenle Güneş, Türk örneğinde birçok yanlış çağrışımları olan sosyalizm kavramını kullanmaktan kaçınmıştır. Siyasal söyleminde daha çok ortanın solu deyimini kullanmıştır. Güneş'e göre ortanın solu yerli ve milli bir akımdır.¹¹ Güneş'in bu analizlerinden, onun evrensel bir ilke olarak adil bir toplum düzenine ulaşma arayışı bağlamında, Türkiye için CHP olarak çözüm önerileri arayışında olan bir siyasetçi-düşünür olduğu sonucu çıkarılabilir.

Güneş, siyasal yaşamı boyunca sosyalistler arasındaki doktrin tartışmalarına girmemiştir. Fakat sosyalistlerin kendi aralarında ideolojik konularda tartışmalarını, Türkiye'deki sosyalist düşüncenin tanınması/bilinmesi açısından yararlı görmüştür. Çünkü Batı'da uzun bir geleneği ve geçmişi olan bir siyasal akım Türkiye'de yeni tanınmaya başlanmıştır ve tartışmalar bu konudaki bilgilenmeyi arttıracaktır. Güneş, sosyalistlerin "çareleri dondurmadan" tartışmalarını istemiş ve Türkiye'nin sorunlarına kendi açılarından çözüm üretme arayışlarını yararlı bir gelişme olarak görmüştür. Fakat yaşanan tartışmaların gittikçe düşünsel içerikten uzaklaşıp kişiselleşme eğilimine girdiğini, üzücü bir gelişme olarak saptamıştır.¹²

Turan Güneş, Sosyalist Kültür Derneği'nin kuruluşunu da, Türkiye sorunlarının bir "düşünce sistemi içinde" derinlemesine incelenmesi ve tartışılması açısından olumlu bir gelişme, hatta kazanç olarak karşılamıştır. Güneş, çoğulcu ve özgürlükçü demokrasi anlayışının bir yansıması olarak, o yıllarda oldukça az olan bu tür sivil toplum kuruluşlarının artmasının, sağ kanatta da bu tür kuruluşların kurulmasının Türkiye açısından yararlı olacağını vurgulamıştır. Çünkü Güneş'e göre sorunlara peşin hükümlerle çözüm bulmaya çalışmak,

¹¹ Güneş, Turan, "Yeni Şartlar Karşısında CHP", *Milliyet*, 26.4.1967, s. 2.

¹² Güneş, Turan, "Sosyalistler Arasında Tartışma", *Hareket*, 8.12.1962, s. 3.

derinlemesine incelemeden yüzeysel önlemlerle yetinmek şeklindeki yanlış anlayış düzeltilmelidir. Bu tür kuruluşlar bu anlayış tarzının aşılmasına yardımcı olacaktır. Güneş, yeni oluşan sağ ve sol yapılanmalara yetersizliklerini hatırlatarak bir uyarı yapmaktan da geri kalmamıştır: "Sosyalist Kültür Derneğinin yolu sosyalizm olduğuna göre elbet sosyalist çareler düşünecek ama, amacın tek olduğunu kabul etsek bile o amaca varan ya da varmak isteyen bin çeşit yol var; devrimdi, dinamizmdi, ivedilikti diye yolların en çetinine hem de en zararlısına sapmayalım, sosyalistin de sosyalist olmayanın da tam sağlam bir temele inmek için, kusura bakılmasın bir fırın ekmeğe ihtiyacı vardır."¹³ Güneş bu cümleleriyle daha işin başında, sağ ve sol örgütlenmelere şiddete bulaşmayan ılımlı bir yol önermiştir. Daha önce de değinildiği gibi Güneş, kurulu düzeni zor kullanarak yıkmak şeklinde bir devrimcilik anlayışına sahip değildir.

Türk siyasal yaşamında, solculuk bağlamında, özellikle 1960 ve 1970'li yıllarda en çok tartışılan konulardan biri de "komünizm tehlikesi"dir. Turan Güneş kişisel olarak, Marksist ve Komünist düşüncelere karşı olduğu halde, düşünce özgürlüğü adına, bu düşüncelerin yasaklanmasına karşı çıkmıştır. Çünkü Güneş'e göre demokratik ve medeni bir toplumda bir düşünce sistemini ve toplum görüşünü suçlamaya, yasaklamaya imkan yoktur. Zaten demokratik felsefeye göre her düşünce görecedir, hiç kimse kendi düşünce sisteminin tek ve değişmez gerçek olduğunu iddia edemez, her düşünce savunulabilir ve eleştirilebilir. Güneş'e göre komünist düşüncelerin yasal yollarla yasaklanmasına yönelik politikalar tam da komünist devletlerde görülen bir politika anlayışıdır.¹⁴ Güneş'e göre, bir merkezden yönetilen "beynelmilel komünizm" diye bir oluşum yoktur.¹⁵ Ayrıca Güneş, komünist düşünceyi Türkiye için ciddi bir tehlike olarak görmemiştir. Hiçbir akımın, devlet eliyle, hükümet eliyle himaye görmediği ve devlete sokulmadıkça, tehlike olduğuna inanmamıştır. Komünizm tehlikesi bahanesiyle getirilmek istenen ve Batı ülkelerinde bulunmayan özgürlük sınırlamalarına karşı çıkmıştır. Bu konudaki düşüncelerini şöyle dile getirmiştir:

¹³ Güneş, Turan, "Sosyalist Kültür Derneği", *Hareket*, 21.12.1962, s. 3.

¹⁴ Güneş, Turan, "Komünizm Tehlikesi", *Milliyet*, 18.2.1967, s. 2.

¹⁵ Güneş, Turan, "Şu 'Beynelmilel Komünizm' Hikayesi", *Toplum*, Sayı 26, 29.9.1972, s. 16.

"Biz halkımızın, bir Belçikalıdan, bir Danimarkalıdan bir İngiliz'den daha az olgun, daha az akıllı olduğu, bu nedenle onlarınkinden daha az özgür bir düzende yaşaması gerekeceği görüşünü reddediyoruz. Bundan ötürü de fikir özgürlüğüne aykırı bütün hükümlerin kaldırılmasını istiyoruz. Bizim anlayışımız budur, Türk milletine saygımız bunu gerektirir. ...bu isteğimiz, bu fikirlerin karşısında olmadığımız anlamına gelmez. Bir fikrin ya da sistemin karşısında olmak başkadır, o fikri savunanları öldürmek, onlara zulmetmek başkadır. Demokrasilerle diktatörlüklerin farkı buradadır. Devletin şiddeti, hukuk devletinde ancak şiddetten yana olanlara uygulanır; o da hukuk içinde ve uygarlık içinde."¹⁶

Güneş, Türkiye'de ciddi bir komünizm tehlikesi olmadığı halde, yaygın bir şekilde komünizm karşıtı gösteriler ve eylemler yapılmasını mantıksız bulmuştur. Hele işçilerin 1962 sonunda, "komünizmi tel'in mitingi" düzenlemelerini tamamen mantıksız bulmuştur. İşçilerin böyle bir eylem yapmalarının iki nedeni olabileceğini düşünmüştür: Ya sendika liderleri bu ülkede işçi haklarından söz açan, emeği değerlendiremeye çalışan herkese "komünist" diyen kara ağızlılardan sinip korkmuşlar, kendilerini "temize çıkarmaya" çalışıyorlar; ya da kendi gerçek görevlerini gereği gibi yerine getiremediklerinden, "Türk vatanında herkesin üzerinde anlaşılmış bulunduğu bir düşmanlığı" dile getirerek beceriksizliklerini kapatmak istiyorlar.¹⁷

Komünizm suçlaması, kendisini ortanın solunda ilan etmesiyle birlikte doğrudan CHP'ye de yöneltilmiş bir suçlamadır. Güneş bu tür suçlamaların iki nedene dayandığı düşüncesindedir. İlk neden bu suçlamayı yapanların kültürsüzlüğüdür; kafalarında sağ ya da sol bir model bulunmayan kültürsüz kişiler bu yolla CHP'ye çamur atmaktadırlar. İkinci olarak, bu suçlamayı yapanlar gerçekte demokrasiye inanmamaktadırlar ve bu tür suçlamalarla halkı kandırmak istemektedirler.¹⁸

Bir kesimin bayraklaştırdığı "komünizm tehlikesi" gibi, başka bir kesimin bayraklaştırdığı "faşizm tehlikesi"ni de gerçekçi ve ciddi bulmamıştır. Güneş, faşizmin siyasal ve sosyal yanları tanımlanmış bir akım olduğunu ve bu akımın çok partili hayatı ve parlamenter rejimi reddettiğini, halbuki Türkiye'de bu tür isteklerde bulunan bir akımın

¹⁶ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 21.9.1976, B. 135, O. 1, Cilt 20, s. 687.

¹⁷ Güneş, Turan, "İşçi Mitingi", Hareket, 25.12.1962, s. 3.

¹⁸ Güneş, Turan, "Böyle Biline!", Halk, 22.10.1973, s. 2.

bulunmadığını belirtmiştir. Güneş'e göre "faşizm tehlikesi" söylemi, sosyalist gerçekçilik anlayışı açısından da Türkiye gerçeklerine uymamaktadır. Çünkü faşizm kapitalist düzenin belli bir noktasında meydana çıkar ve Türkiye böyle bir aşamaya gelmemiştir; bu tür sloganlar, Batılı sosyalistlere özentiden öte bir şey değildir.¹⁹

Bilindiği gibi Güneş'in eleştirdiği uç akımlar ileride güçlenerek örgütlü şiddet eylemlerine başlamışlar ve bu düzlemde gelişen olaylar, 12 Mart ve 12 Eylül müdahalelerinin nedenleri arasında gösterilmiştir. Bu eylemler adeta darbelerin bahanesi olmuştur. Daha sonraları da görülmüştür ki, gerek aşırı sağ gerekse aşırı sol adına yapılan eylemlerin büyük çoğunluğu, "derin devlet organizasyonları" denilen aktörlerce planlanmış ve yönlendirilmiş eylemdir...

Türk Solunu Eleştirisi

Güneş, Türkiye ve dünya koşullarının bilincinde olan bir siyasetçi ve düşünür olarak, gerçekçi ve yerli bir solculuk anlayışına sahiptir. Ütopik ve dış etkili akımları her zaman eleştirmiştir. CHP içindeki sol gruplar da dahil olmak üzere, gerçekçilikten uzaklaşan tüm sol grupları, biraz da alaylı bir dille eleştirmiştir: "Rüya görmek, hayal görmekten iyidir. Çünkü rüya görenler rüya gördüklerinin farkındadırlar; hayal görenler ise hayal gördüklerinin farkında değildirler." (Güneş vd. 1980:54)

Güneş, 12 Eylül'e yaklaşan günlerde, özellikle 1977'den sonraki başarısız icraatlarını gözönüne alarak, CHP'nin ne derecede bir sol parti olabildiği konusunu sorgulamaya başlamıştır. Pratik (uygulanabilir) ve pragmatik (yararcı/faydacı) bir solculuk anlayışı olan Güneş'e göre CHP, işçi kesimi de dahil olmak üzere yoksul kesimlere somut olarak bir katkı yapamamıştır. Dolayısıyla teorik olarak solcu bir parti olma yolundaki söylemlerinin de herhangi bir önemi kalmamış, CHP gerçek anlamda sol bir parti olamamıştır. Türkiye hâlâ, "belli bir aydın-bürokrat elitist kesimin egemenliği altında" yaşamaya devam etmektedir. Bu konudaki eleştirilerini, 10 Kasım 1979 tarihinde, bir açık oturumda şöyle dile getirmiştir:

"Bize (CHP'ye), 'Allah belanızı versin' diyen büyük bir işçi kesimi var; rey vermedi. Çünkü bizim solculuğumuzla, bir başka havaya kapıldığı

¹⁹ Güneş bu konudaki görüşlerini, TİP'in yayın organı olan Sosyal Adalet'te çıkan bir yazı üzerine kaleme almıştır. Güneş, Turan, "Faşizm Tehlikesi", *Hareket*, 22.3.1963, s. 3.

için, yani seçmen deyin, işçi sınıfı deyin, ne dersiniz deyin, onun günlük yaşamını somut olarak etkilemeyen, böyle ancak, değerli bir sosyolog doçentin anlayabileceği seviyede işte, 'sınıfsal çelişki, Nato, emperyalizm' filan gibi birtakım şeyler söylediği için. Bizimki de öyle, yani soldan geldi, işte umutlar geldi, adamların vergisi arttı, adamların reel gelirleri eksildi, bize rey veren insanların adedi bile düştü. ...sabahtan akşama kadar teorisini yaptıkları işçi sınıfından oy almaları gerekmez miydi? Alamadılar. ...mühendis veya doktor, onun peşindeki üniversiteler, şairler, onlar rey verdiler. Bu ne biçim sosyalizm?" (Güneş vd. 1980:56)

CHP'ye geniş halk yığınlarının değil de seçkin kesimin oy vermesi sosyal demokrat teoriyi temsil ettiğini söyleyen CHP adına bir ironidir. 1970'li yıllarda nisbeten geniş yığnara açılabilen CHP, 1992'sonrasındaki döneminde bu başarıdan da mahrum kalmış, %20'lik bir seçkin kesimin partisi konumuna düşmüştür.

Güneş sadece CHP'nin değil, aynı zamanda diğer sol akımların başarısızlığının nedenlerini de çözümlemeye çalışmıştır. Güneş ilk başta, Türkiye'de sol akımların başlatıcı ve yürütücülerine dikkat çekmiştir. Güneş'e göre, CHP dahil sol akımların başlatıcıları ülkenin aydın-bürokrat kesimindendir. Bu başlatıcılar realist olamamış, halkla ilişki kuramamış, gerçekten halkçı ve demokrat olamamışlardır. İcraat olarak da halkın somut sorunlarına yanıt verememişler, bu nedenle de doğal seçmenleri olan kitlelerden oy alamamışlardır (Güneş vd. 1980:57-58).²⁰ Sonuç olarak da, CHP açısından söylenecek olursa, CHP halkın çıkarlarını iktidarın kurumları ile birleştiren halka olmak yerine, halk ve iktidar arasında yarı yolda bir yerde kalmıştır (Özdalga 1979:305).

Türkiye'de solun imkanları ve potansiyeli konusunda Güneş, şu çok önemli saptamayı yapmıştır: Aslında *Türkiye'de seçmenlerin büyük çoğunluğu "solcu" değil ama, sosyo-ekonomik ve siyasal açıdan "solda"dır. Sloganları değil içeriği solcu olan partileri desteklemeye yatkındır.* Fakat sol politikayı halka sunan aydın ve siyasetçiler bu sunuşları sırasında seçmene, seçmenin rahatlıkla kabul edeceği ekonomik düzenle ilgili görüşler yanında, *"solculukla ilgisi olmayan ideolojik ve kültürel değer yargıları"*nı da kabul

²⁰ Elisabeth Özdalga'ya göre de CHP içinde dayanaklı bir siyasal liderliğin kurulamaması, partinin kendisi ile halk arasında var olan mesafeden kaynaklanmaktadır. Daha önceki tecrit edilmişlik kırılmış olmasına rağmen CHP örgütü içindeki elit ile toplumun kaynaşmışlığı sağlanamamıştır. CHP de dahil olmak üzere Türkiye'de büyük siyasal partiler liderlerini yaklaşık aynı toplum gruplarından almaktadırlar (Özdalga 1979:305).

ettirmeye çalışmışlardır. Bu nedenle seçmenler sağcı olmadıkları halde, sağcı partilere oy vermişlerdir. Sol siyasetçilerin bu tür yanlış tutumlarını malzeme olarak kullanan sağ siyasetçiler, milli ve geleneksel değerleri istismar ederek, ekonomik ve siyasal görüşler açısından kendilerine oy vermemesi gereken seçmeni kendilerine çekebilmişlerdir.²¹

Bu tuhaf durum günümüzde de devam etmektedir: Kendini sosyal demokrat olarak tanımlayan partiler elit azınlığın oyu ile yetinirken, kendini muhafazakar olarak tanıtan partiler geniş halk yığınlarının ve varoşların oylarını almaktadır.

Güneş'e göre sol partiler, yukarıda da belirtildiği gibi, halkın değerlerine ters gelmeyecek, ulusal rengi de olan programlar sunmalıdırlar. 1970'li yıllar bağlamında yaptığı bir değerlendirmede Güneş; ulusal olan, kendi gerçeklerinden esinlenen, hatta kilise ile diyaloga giren Avrupa sol partilerinin başarılı olduklarını vurgulamış ve Türkiye'de sol politikacı ve aydınların, kendi dünya görüşlerini ve değer yargılarını seçmene zorla benimsetmeye çalışmalarını eleştirmiştir. Güneş'e göre solculuk konusunda halkın talep ve beklentilerinin hem sınırlayıcı hem açıcı/genişletici niteliği bulunmaktadır; bu yüzden halkla birlikte yürünmelidir. Bu konuda şu noktaları vurgulamıştır:

"Geçen Le Monde'da görmüştüm, Marchet'nin bir sözü var: 'Milli olan ne varsa Komünist Partisininindir' diyor. Bu sözü halbuki 19. Asırda Charle d'Orleans söylemiş. Türkiye'de sosyalist, sosyo-ekonomik muhtevası sosyalist olabilecek bir politika, ancak Türk halkının kendi yaşamına, zevkine, Türk halkının mizacına göre götürülebilecek bir politikadır. Türkiye'de bu çoğunluktadır. Türk halkı eşitçi bir toplumdur. Bu anlamda ben CHP'nin bu muhteva ile daha da sola açılmasından yanayım. Ama lafla değil. (...) sol politikaları halkla beraber oluşturarak yürüyeceğiz. Halk ne zamanda ne kadarını kabul ederse o kadarını. Ondan daha ileriye gitmeyeceğiz. Fakat halkın istediğinden de geriye kalmayacağız. Değişen koşullar içinde bu partiye hem fikir dinamizmini getiren, hem de partiyi böyle gereksiz, sorumsuz, seçmenden kopuk, halktan kopuk bir serüvenler akademisi olmaktan çıkarmalıyız..."²²

Güneş'in bu konudaki görüşlerine, reel siyasette halkla ilişki kuramamış bir siyasetçi olan Perinçek de katılmaktadır. Perinçek'e göre

²¹ İpekçi, Abdi, "Turan Güneş'le Sohbet", *Milliyet*, 15.3.1976, s. 9.

²² İpekçi, Abdi, "Turan Güneş'le Sohbet", *Milliyet*, 16.3.1976, s. 6.

Güneş'in solculuk ve demokrasi konusundaki analizleri, Türkiye'de solculuğu "devletçilik" ve devlet yandaşlığı ile özdeş gören, "halksız solculuğun" eleştirilmesi açısından önemli analizlerdir. Yine Perinçek'e göre, ortanın solu öncesinde CHP'nin ve özellikle Yön-Devrim çizgisinin yaydığı ve "halka liberalizmden daha uzak olan bir tür devletçilik" günümüzde de şu veya bu kılıkta hala bağnazca savunulmaktadır. Güneş'in düşünceleri, Türkiye solundaki devletçi saplantılar ve önyargılar üzerinde düşündürücü yönleriyle, düşünce hayatımıza olumlu katkılar sağlamıştır (Perinçek 1991:278).

Güneş'in halka önem veren solculuk anlayışını sosyalizmle, solidarizmle ve korporatizmle karıştırmamak gerekir. Güneş'in siyasal düşüncesinde, CHP'nin tek parti yıllarında öne çıkan solidarist-korporatist²³ bir halkçılık anlayışı gözükmez. Yine, Güneş'in halkçılığı sosyalizmle sonuçlanacak türden bir halkçılık da değildir.²⁴ Onun halkçılığı; Dahl'in "sıradan yurttaşların liderleri üzerinde oldukça yüksek derecede denetim kurma süreçleri" ve "*hükümetin yurttaşların tercihleri karşısında sürekli duyarlılığı*" şeklinde tanımladığı (Sartori 1993:194) türden bir halkçılıktır.

Türk solunun en önemli eksiklerinin başında halkla sağlıklı bir diyalog kuramaması gelir; daha doğrusu Türk solu halkın diline yabancı kalmış, halkı anlayamamıştır; hatta bazı sol akımlar daha ileri giderek halkı cahillikle, gericilikle suçlamışlardır. Güneş ise halkın anlaşılması ve isteklerinin dikkate alınması konusunda çok duyarlı olmuş, Türk solunun bu noktadaki yanlışlarını vurgulamıştır. Güneş, demokrasilerde yöneticilerin halka hoş görünmek için çaba sarfetmelerini gayet doğal bir olgu olarak kabul etmiştir; halkın yöneticilerini istekleri ekseninde yönlendirmesi de gayet normal, olması gereken bir davranıştır. Halkı cahil gören ve halka tepeden bakan siyasal anlayışlara şiddetle karşı olmuştur. Bir yazısında bu konuda şunları dile getirmiştir:

"Demokratik düzen vatandaşın çıkarına yararına bir düzen. O kendine, beğendiği hoşlandığı şeyi teklif edene oyunu verecek, iktidara o gelecek. (...) Hem demokrasi yapalım hem de halka hoş görünmekten vazgeçelim diyenler aslında ya demokratik düzen

²³ Bu konuda bilgi için bkz. (Parla 1993).

²⁴ Rusça kökenli olan "halkçılık" terimini Franco Venturi, Rus sosyalizminin önceli (selefi) saymaktadır (Sartori 1993:141).

konusunda pek romantik bir anlayışa sahiptirler yahut da bundan vazgeçecekler ama pek cesaretli davranmıyorlar. Bu ülkede demokrasi olmaz diyenler bence kalkış noktalarına daha sadık davranıyorlar. Halk cahildir, gericidir. Bunun öyuyla ülke idare edilemez diyorlar, çıkıyorlar işin içinden. (...) Türkiye’de halka hoş görünmenin etkisi İngiltere’de, Fransa’da olduğundan fazla değildir. Ne var ki o ülkelerde aydın kişiler halkı anlamak, dertlerine sağlam teşhis koymak için büyük çaba içindedirler. Fransız devlet adamı Herriot’nun bir sözü var: Halkın ne dediği önemli değil, ne istediği önemlidir. *Vatandaşın derinde yatan istemlerini bulabiliyor muyuz, onlara karşılık verebiliyor muyuz? İş burada, başarı burada.*”²⁵

Güneş’in eleştirdiği halkçılık yaklaşımı, “halka rağmen halk için” şeklinde özetlenebilecek, tek parti yıllarından kalma bir yaklaşımdır. Güneş, “halk için halkla beraber” şeklinde özetlenebilecek bir halkçılık görüşüne sahiptir. Turan Güneş, ortanın solu ekibi olarak CHP içinde, bu yeni halkçılık anlayışını yerleştirmeye çalışmıştır. CHP içindeki eski ve yeni halkçılık anlayışlarının karşılaştırılması açısından, Şevket Süreyya Aydemir’in, 1970 yılında yapılan Demokratik Sol Düşünce Forumu’nda dile getirdiği görüşleri oldukça açıklayıcıdır: “Benim için halkçılık, halka rağmen fakat halk içindir. Halk için halkla beraber, bugün yeni bir formüldür. Ben bugün de halka rağmen fakat halk için halkçılık olarak anlarım... CHP’nin temsil etmesi gereken halkçılık, halk için halka rağmen halkçılık olmalıdır.” Aydemir’e göre “halk için halkla beraber” şeklindeki halkçılık, hukuksal olarak yanlış sonuçlara, hatta anarşiye yol açabilecek bir anlayıştır (Aydemir 1971:39).

Güneş’in halk kavramıyla kastettiği, en genel anlamıyla yönetilenlerdir. Güneş’e göre Türkiye’de tarihsel geçmişi itibariyle, Batı’daki emek-sermaye çelişmesi gibi bir gelişme yaşanmamış, bunun yerine yöneten-yönetilen çelişmesi gerçekleşmiştir. Türk halkı yüzyıllar boyunca başındakileri, yani yöneticileri kendinden görmemiştir. Sonuçta yüzyılların birikimi halinde, yönetenler ile yönetilenler arasında bir yabancılaşma oluşmuştur; bu yabancılaşmanın giderilmesi gerekmektedir.²⁶

²⁵ Güneş, Turan, “Halka Hoş Görünme”, *Hür Vatan*, 30.7.1962, s. 3

²⁶ Güneş, Turan, “Söylenmez’in Çaresi”, *Hür Vatan*, 21.8.1962, s. 3.

Sonuç

Türkiye’de sol akımlar 1960 sonrasında ivme kazanmıştır. Sadece CHP içinde değil CHP dışında da sol eğilimler yükselişe geçmiştir. Yine belirtmek gerekir ki demokrasiyi reddeden sol eğilimler de yükselişe geçmiştir. Bu bağlamda ilk olarak YÖN hareketini zikredebiliriz... Fakat gerek legal sol gerekse illegal sol başarılı olamamış ve ülke önce 12 Mart’ın sonra da 12 Eylül’ün duvarına toslamıştır. Bunda Türk solunun da, bilerek ya da bilmeyerek, büyük katkısı olmuştur...

Burada belirtmek gerekir ki, Turan Güneş ve arkadaşlarının CHP’yi sosyal demokrat yönde dönüştürme bağlamında yaptığı faaliyetler kısmen başarılı olmuş, 1977 seçimlerinde CHP %40’lar düzeyine yükselmiştir. Fakat bu yükseliş sürekli olmamış, 1979 ara seçimlerinde CHP ağır bir yenilgiye uğramıştır... 1992’de yeniden açılan CHP’nin ise artık ne sosyal demokrasi ile ne de ortanın solu ile bir bağı kalmıştır...

Yukarıda ayrıntılarıyla açıklandığı gibi, Turan Güneş’e göre Türk solunun en büyük eksikliği halkla diyalog kuramamasıdır; Türk solu ayakları yerden kesik ideolojik söylemlere takılıp kalmış, halkın pratik ihtiyaçlarına cevap verememiştir. Sonuç olarak Türk solunun temsilcileri, geniş halk yığınlarından oy almaları gerekirken elit bir azınlığın sözcüsü konumuna düşmüşler ve yöneten-yönetilen arasındaki yabancılaşmasının sürdürücüsü olmuşlardır.

Günümüz açısından bir değerlendirme yaptığımızda Türk solunun malum hastalıklarının halen devam ettiği, halka yabancılaşmanın artarak devam ettiği, %40’lık başarıların hayal olduğu, devletçilik-laikçilik dar alanında siyasi ayak oyunları ile sonuç alınmaya çalışıldığı, muhtıraların desteklendiği, AB açılımının engellendiği...bir tablo ile yüz yüzeyiz... Sonuç olarak özetle söylemek gerekirse, Türk siyasetinin sol cephesinde yeni bir şey yok...

KAYNAKÇA

AYDEMİR, Ş. Süreyya. "Ekonomik, Politik Değişmeler", *Türkiye’nin Yapısal Analizi*, Ankara: Ulusal, 1971:27-64.

ÇALIK, Mustafa. *MHP Hareketi: Kaynakları ve Gelişimi*, Ankara: Cedit, 1995.

FEDAYİ, Cemal. *Turan Güneş: Siyasal Yaşamı ve Siyasal Düşüncesi*,

GÜNEŞ, Turan. "Doğu Devleti-Batı Devleti", *Toplumcu Düşün*, Sayı 15, Mart-Nisan1980:98-102.

GÜNEŞ, T., E. Kongar, D. Perinçek, *Atatürk'ün Bugünkü Önemi*, İstanbul: Aydınlık, 1980.

GÜNEŞ, Turan. *Araba Devrilmeden Önce*, İstanbul: Kaynak, 1983.

GÜNEŞ, Turan. *Türk Demokrasisinin Analizi*, (Haz. Hurşit Güneş) Ankara: Ümit Yayıncılık, 1996.

GÜNEŞ, Turan, "Dış Yardım", *Hür Vatan*, 2.12.1961, s. 3.

GÜNEŞ, Turan, "Demokrasi Bir Vasıta Mı?", *Hür Vatan*, 2.5.1962, s. 3.

GÜNEŞ, Turan, "Sağolsun Galatasaraylılar", *Hareket*, 30.3.1963, s. 3.

GÜNEŞ, Turan, "Yeni Şartlar Karşısında CHP", *Milliyet*, 26.4.1967, s. 2.

GÜNEŞ, Turan, "Sosyalistler Arasında Tartışma", *Hareket*, 8.12.1962, s. 3.

GÜNEŞ, Turan, "Sosyalist Kültür Derneği", *Hareket*, 21.12.1962, s. 3.

GÜNEŞ, Turan, "Komünizm Tehlikesi", *Milliyet*, 18.2.1967, s. 2.

GÜNEŞ, Turan, "Şu 'Beynelmilel Komünizm' Hikayesi", *Toplum*, Sayı 26, 29.9.1972, s. 16.

GÜNEŞ, Turan, "İşçi Mitingi", *Hareket*, 25.12.1962, s. 3.

GÜNEŞ, Turan, "Böyle Biline!", *Halk*, 22.10.1973, s. 2.

GÜNEŞ, Turan, "Faşizm Tehlikesi", *Hareket*, 22.3.1963, s. 3.

GÜNEŞ, Turan, "Halka Hoş Görünme", *Hür Vatan*, 30.7.1962, s. 3.

GÜNEŞ, Turan, " 'Söylenmez'in Çaresi", *Hür Vatan*, 21.8.1962, s. 3.

GÜRPINAR, Doğan. "Şahin Alpay'la Sizler İçin Söyleştik", *Serbest Çizgi*, Sayı 1, İstanbul: Şubat-Mart, 2001:9-12

İPEKÇİ, Abdi, "Turan Güneş'le Sohbet", *Milliyet*, 16.3.1976, s. 6.

_____, *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 21.9.1976, B. 135, O. 1, Cilt 20, s. 687.

NEFTÇİ, Nermin. *Demokrasinin Kilittası-Anılar*, Ankara: Tesav, 1997.

ÖZDALGA, Elisabeth. "CHP: Halk ile İktidar Arasında", *Toplumcu Düşün*, Sayı 9, 1979:279-305

_____, "Prof. Güneş Ortanın Solunu İzah Etti", *Ulus*, 30.12.1966, s. 1, 7.

PARLA, Taha. *Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye'de Korporatizm*, İstanbul: İletişim yayınları, 1993.

PERİNÇEK, Doğu. *Osmanlı'dan Bugüne Toplum ve Devlet*, İst.: Kaynak, 1991.

SARTORİ, Giovanni. *Demokrasi Teorisini Geri Dönüş*, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı, 1993.